

УДК 39

ЕТНОЛОГ ETHNOLOGIST

4-5

СКОПЈЕ – SKOPJE
1994

ЕТНОЛОГ	БР. 4-5	СТР. 1-294	СКОПЈЕ	1994
---------	---------	------------	--------	------

Петар Намичев

СЕЛСКАТА КУКА ВО ОБЛАСТА СУВА ГОРА-ТЕТОВСКО

АПСТРАКТ: Селската кука во микрорегионот Сува Гора во Полошката котлина, авторот ни ја приближува во нејзиниот континуитет, од едноставна едноделна, до куки со повисока архитектонска и естетска вредност. „Куката“ е предмет на подетално етничко претставување со целокупната ентериерна застапеност. Авторот се задржува и на создавањето на народната архитектура, на општествените и економските фактори во кои се создадени куките во населбите под Сува Гора (XIX век), типолошката определба и компарацијата на кукара со други области во Македонија, но и пошироко.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: Сува Гора, Отоманска империја, полски, подпланински, збиен тип, едноделна кука, двокатна, чардаклија, чардак, „кука“, ентериер, стопански двор, тајфи, култура на живеење.

Под масивот на Сува Гора, во состав на положката котлина спаѓаат селата Радиовце, Тепово, Милетино, Челопек и Блаце.

За историјата и културната традиција на овој простор говорат податоците од византискиот период¹⁾ од XI век, па низ периодот на XIV век кога претставува централно место во државата на Неманиќите, доживувајќи економски подем и зголемено населување²⁾, до владеењето на Отоманската империја каде што е присутна стагнација на економски план и зголемена миграција.

Постоењето на остатоци од средновековни тврдини во близината на Милетино и Челопек зборуваат за континуитет во традицијата на живеење на овие простори, во составот на утврдените градината.

¹⁾ Острогорски Г. – Историески развој Балканског полуострва у доба Византиске превласти (Книга о Балкану II, Београд 1937)

²⁾ Петровиќ Р. – Полог, Загреб, 1942 г. стр. – .

Радиовце и Челопек се споменуваат во XIV век во повелбата на крал Милутин и цар Душан³⁾. Селата Теново и Блаце се паметат како населби со претежно старо население, а Милетино настанало во XIX век.

Дислоцирањето на населбите го создале името селиште за место каде што претходно било лоцирано селото (Теново, Милетино и Челопек)⁴⁾. Печалбарството започнува во првата половина на XIX век, во Русија, Романија, Чехословачка, Америка, Србија и Бугарија.

За време на владеењето на Отоманската империја до 1912 година, селото во областа под Сува Гора било лоцирано претежно во рамничарскиот дел, со чифлик куќи распоредени по одреден геометриски ред со беговски конак (во селото Челопек), во вид на кула лоцирана на едниот крај од поседот.

Селата под Сува Гора се класифицираат во населби од полски и потпланински збиен тип, со просечен број на домаќинства од околу 50 куќи. Заедничка карактеристика на сите села претставува нивната локација во близината на реката Вардар, како и постоењето на водни извори во нивна близина (бунари, чешми и пумпи). Во зависност од големината на селото, поделбата е извршена, кај помалите населби, на горно и долно маало (Блаце и Радиовце), додека кај поголемите населби во Милетино на 6 маала и Челопек на 13 маала. Територијалната поделба е извршена во зависност од фамилијарната групација, хронолошкото населување или пак во зависност од поставеноста на висинските разлики помеѓу групациите.

Постоењето на црковни објекти во овие села, од една, две или три цркви (или остатоци од цркви), како и манастирот во близината на Теново говорат за православната традиција и определеност на населението од овие простори.

За време на Отоманската империја поради близината на важната комуникациска сообраќајница „стамбол џаде“, во селото Милетино се наоѓал познат т.п. Милетински Ан кој работел до XIX век, а се претпоставува дека на ова место бил лоциран градот Полог.⁵⁾

При следењето на развојот на куќата која потекнува како логично продолжување на колибата (паземница) на овие простори, во својот најпримитивен облик таа се појавува во тип на едноделна куќа, што е карактеристично за целиот балкански простор. Едноделната куќа претставува единствен простор кој се користи за готвење и престојување со отворено огниште, над кое е поставен череп, без таванска конструкција, со централно поставена баца на кровната конструкција. Оваа појдовна концепција во развојот на куќата на овие простори претставува составен дел и основен модул на секој понатамошен типолошки примерок на куќата, наречен „куќа“. Кај едноделната куќа, во зависност од потребите на домаќинството, во понатамошниот развој се појавува потреба од поставување на преграден ѕид од преплет или штици за издвојување на просторот каде што се чувала стоката, наречен „ар“.

При крајот на XIX век, а посебно во почетокот на XX век со повлекувањето на Отоманската империја, неминовно доаѓа до економско зајакнување на населението што се одразува и при градењето на куќите со појава на објекти со повисоки архитектонски и естетски вредности.

³⁾ Трифуноски Ј. – Полог (Антропогеографска проучавања) САНУ, Српски етнографски зборник књ. XC, Београд 1976 г. стр. – .

⁴⁾ Трифуноски Ј. – Полог, исто... стр.

⁵⁾ Трифуноски Ј. – Где се наоѓа град Полог, Гласник Српског етнографског друштва св. XXVIII бр. 2 Београд 1948 г. стр.

Горновардарската двокатна кука и варијантите во кои таа се јавува на територијата на сливот на горен Вардар во тетовската котлина како тип на објект е карактеристична за централниот дел на Балканскиот Полуостров.⁶⁾

Во двокатната кука на тетовската котлина концепцијата на приземјето се состои од „пондила“ или „ар“, „трем“, „под ар“ или под чардак и клет, додека на катот е доминантна поставеноста на чардакот во функција на поврзување со другите простории, „куќата“, одајче и одаи. Овој распоред на просториите во вертикален правец на неговото зголемување, претставува основен типолошки примерок кај објектите што се предмет на ова истражување, а кој во понатамошниот развој се појавува во најразлични варијантни решенија, во однос на бројот и распоредот на просториите, како резултат на материјалните можности на населението, климатскиот фактор, општествените услови и инвентивноста на старите градители.

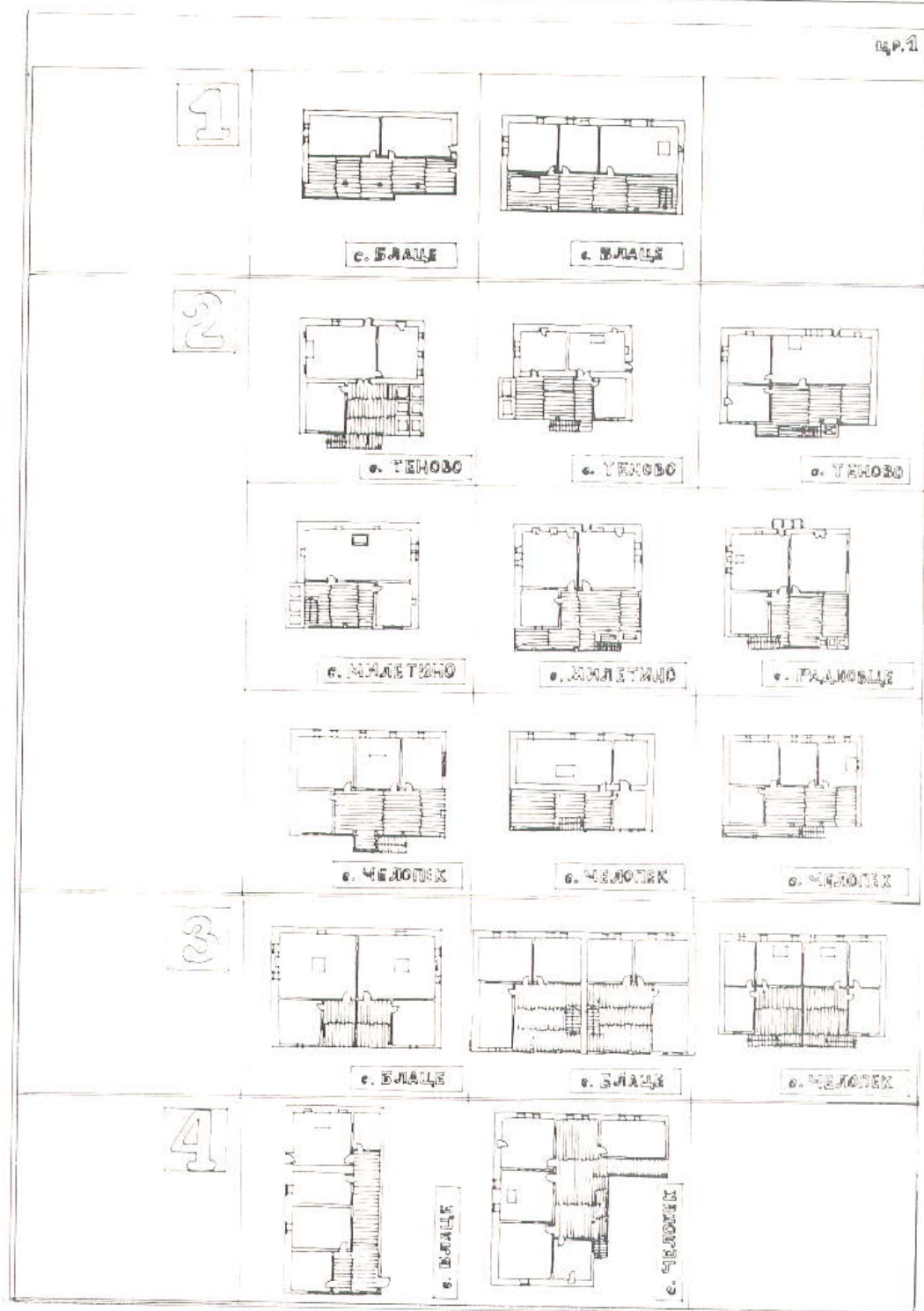
Типолошката определеност на објектите се постигнува во зависност од местоположбата на чардакот кој зазема централно место, во однос на распоредот и функционалноста на основата на објектот. Чардакот во зависност од неговата големина се поставува подолжно на предната страна, или пак странично, од едната или од другата страна на објектот во различни варијантни решенија. Посебен тип на објекти кој најчесто се појавува скоро на целата територија на Македонија, претставува тип на двоен објект или братска кука, поради неговата јасна поделеност и издиференцираност на две или повеќе одделни целини, со повторување на бројот на просториите и нивниот распоред (цртеж бр. 1).

Поретки се решенијата каде што формата на основата ја следи зголеманата потреба на домаќинството, претставени преку просторно волуменската структура на куќата, со што се добиваат типови на објекти со повисоки естетски, површински и просторни стандарди (цртеж бр. 1), претставени преку објектите во селата Блаце и Челопек (цртеж 1, објект број 4).

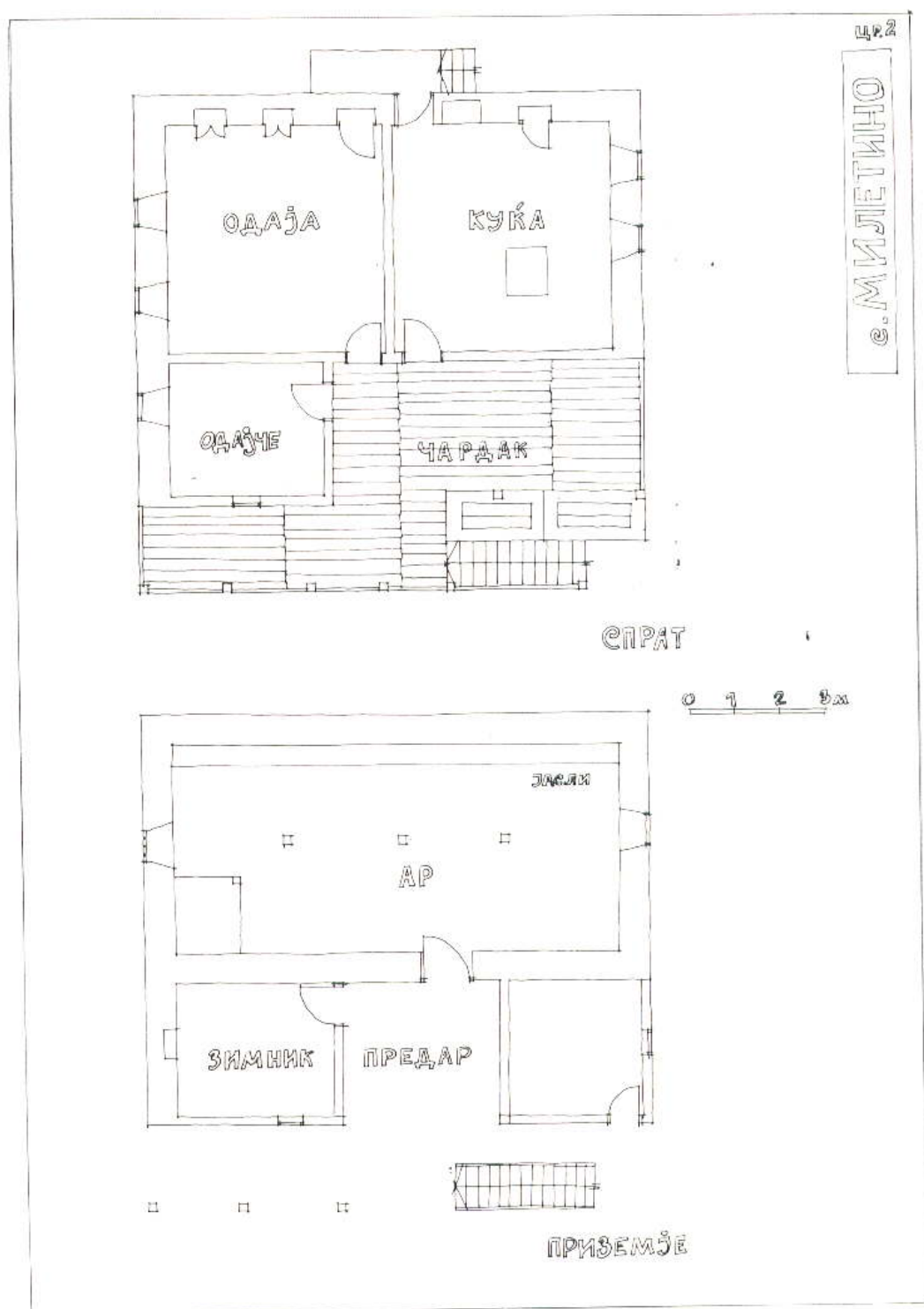
Следејќи ја основната концепција во распоредот на просториите во објектите, карактеристична за сите гореспоменати типови, во приземјето како најголема просторија се појавува шталата (ар) во која престојува стоката, со странично поставени јасли. Отворите се наоѓаат на бочните сидови од објектот, како прозорци или пак со „мала врата“ (помошна врата поставена на еден од бочните сидови). Отворите во сидовите или „малата врата“ се поставуваат од функционални причини за полесно исфрлање на ѓубрето, внесување на сточна храна и сл. Пред шталата скоро секогаш се наоѓа трем (потчардак или пред ар), поставен по целата должина на објектот. Во својот понатамошен развој едната страна на тремот се преградува во мала просторија „земник“ кој служи за складирање на храната, додека многу поретко тој се преградува од двете страни, со што димензиите на тремот се намалуваат, извршувајќи ја основната функција за просторно поврзување на сите содржини во приземјето.

Поврзувањето и комуникацијата помеѓу двете нивоа се постигнува со надворешно поставени дрвени скали, едиокраки, со подест еркерно исфрлен од линијата на чардакот, а многу ретко во внатрешноста на основата на објектот или пак во одредени случаи кога конфигурацијата на теренот е доволна за комуницирање помеѓу катовите, се избегнува поставувањето на скалите.

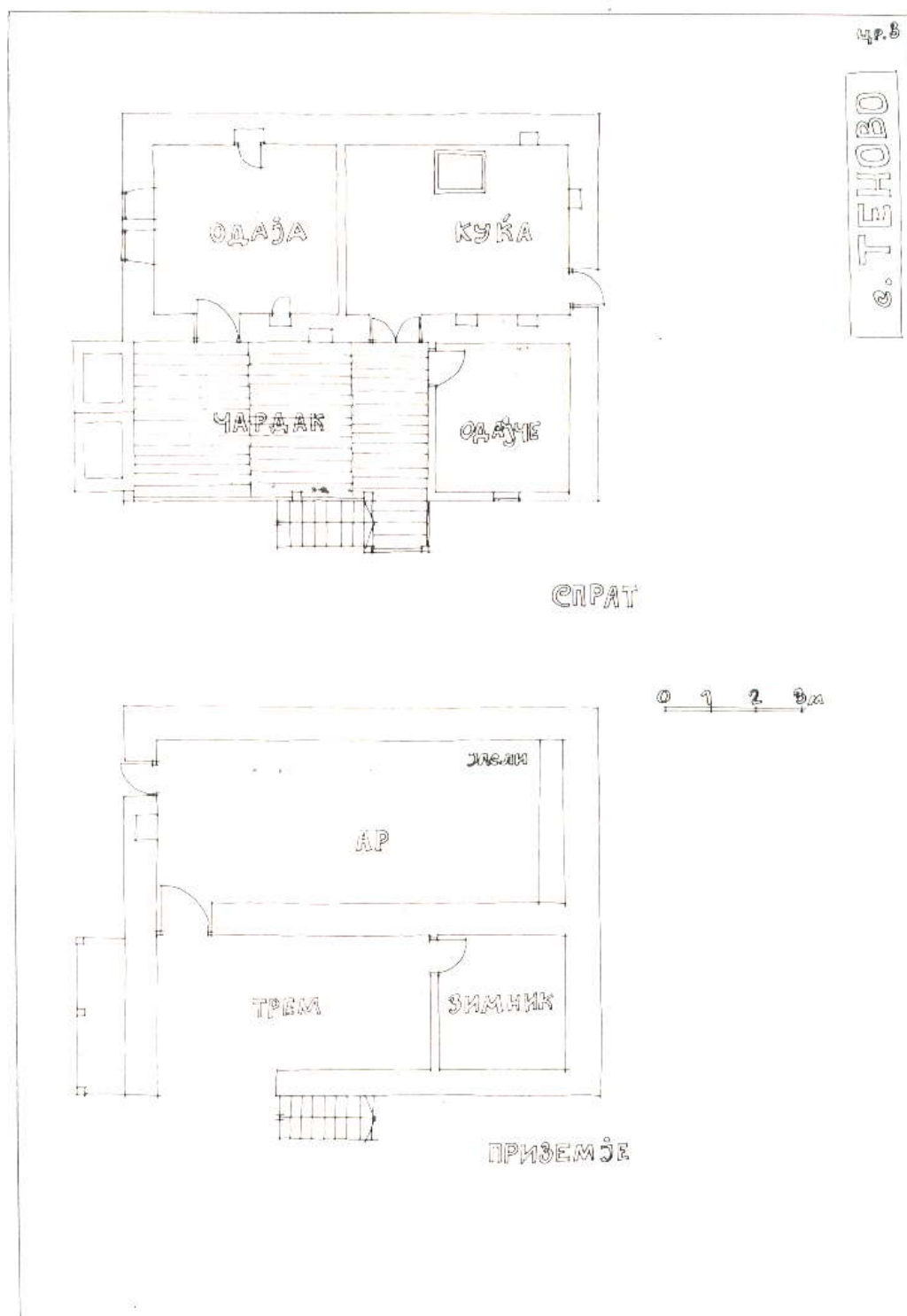
⁶⁾ Цвијик Ј. – Балканско полуострво и Јужнословенске земље, Београд 1922 стр. –.

Типолошка анализа на објектот „чардаклија“ во селата на областа Сува Гора, Тетовско: 1. Тип на објект со подолжно поставен чардак во однос на основата на објектот; 2. Тип на објект со странично поставен чардак; 3. Тип на објект – двојна кука, со симетричен распоред на просториите; 4. Тип на објект со неправилна форма на површината на чардакот.

Тип на објект со странично поставен чардак во однос на основата на објектот, с. Милетино, Тетовско

Тип на објект со странично поставен чардак, со два амбара поставени надвор од линијата на основата на објектот, с. Теново, Тетовско.

Скалите се секогаш функционално и конструктивно поврзани со чардакот, кој претставува централен простор со многукратна функционална застапеност (работа, одмор, спиење и сл.), кој доминантно се наметнува над останатите содржини во основата на куќата, еволуиран во својот развој и во композицијата на волуменската пластика на фасадните платна. И покрај разновидната концепција на хоризонталниот план, тој може да се систематизира во две групи, на симетричен и асиметричен план на објектот. Симетричниот план е карактеристичен за двојните објекти (братски куќи), додека за сите други објекти со различна диспозиција на чардакот се со асиметричен тип на основата. По форма површината на чардакот во основа може да заземе правоаголна или неправилна форма (цр. 6 и 7). Како составен дел на чардакот, во зависност од неговата ориентација и од потребата на домаќинството, скоро секогаш на неговата бочна или челна страна, подолжно или попречно се поставува батерија од амбари. Тие се групирани во единствена конструктивна целина, од две до шест посебни целини-прегради, поставени во две варијанти, странично во целина со површината на чардакот или еркерино исфрлени надвор од линијата на чардакот и на целиот објект, со што се надополнува просторно волуменската структура на објектот.

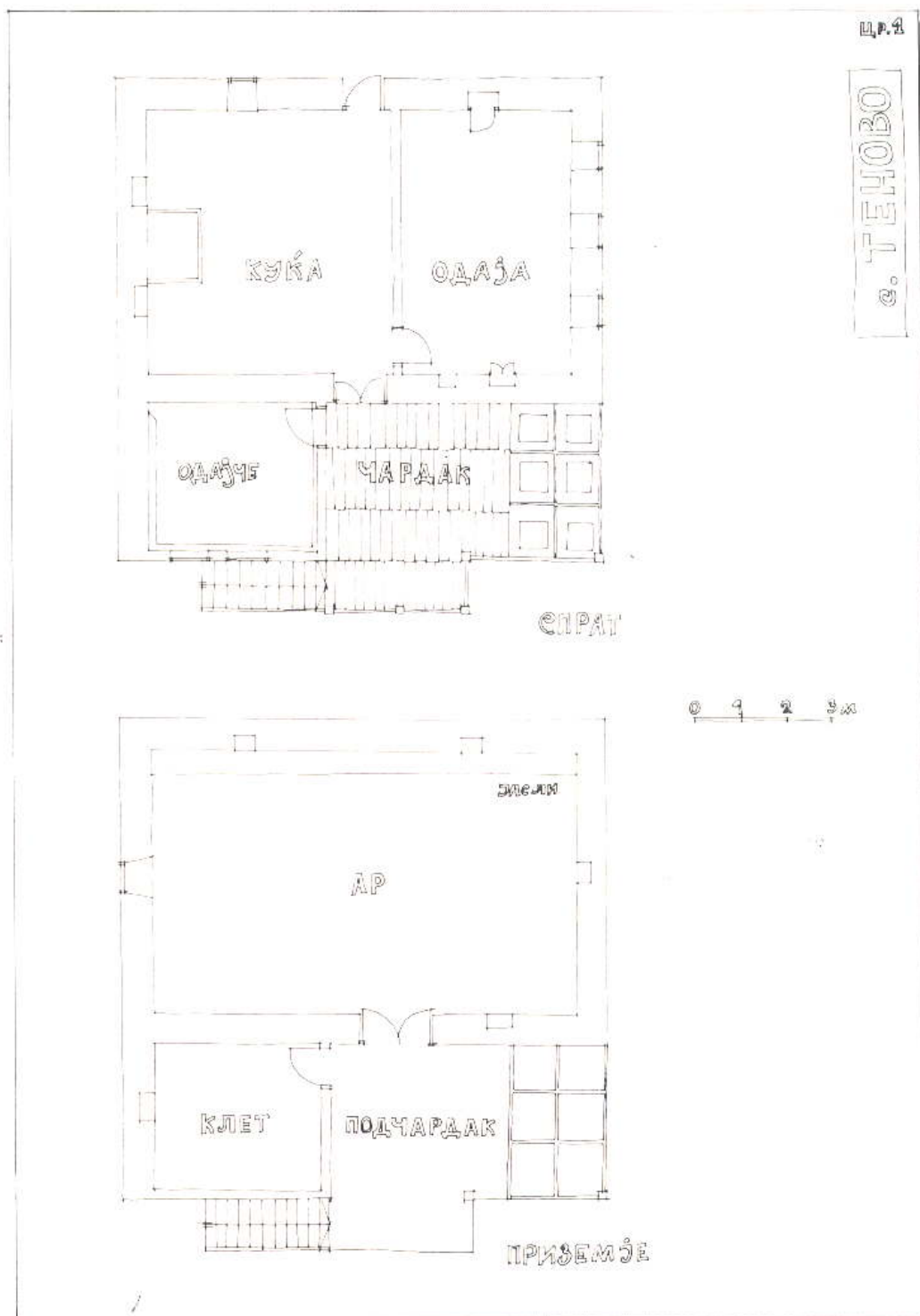
Како дел од површината на чардакот, подоцна преградена или како посебна изградена просторија, претставува одајчето, со поскупо димензии во однос на останатите простории, со вообичаено скромна ентериерна опрема, освен во исклучителни случаи како во куќата во селото Теново (цртеж 4), каде што е присутна извесна декоративна обработка на таванската површина и странично во висина на надвратникот поставена едноставна сидна полица.

Покрај чардакот како составен дел на горниот кат кај секој објект од ова поднебје претставува просторијата „куќа“, како основна единица која го задржала својот модифициран облик, преку повеќе вековниот развој почнувајќи од примитивниот облик на едноделна куќа. Составен дел на „куќата“ претставува огништето поставено на подот во својата изворна форма, означено со гранични парчиња од камен, над кое е изградена инка од дрвена конструкција премачкана со кал, или пак во друг случај огништето се лоцира странично на сидот во полуотворена форма. Во случај кога конфигурацијата на теренот го дозволува тоа, во составот на „куќата“ од задната страна се поставува уште еден помошен излез („сурме“), кој е денес присутен како аналогија на постоењето на задната врата кај првобитната едноделна куќа, а својот облик и функција ги задржал и кај подоцна изградените објекти.

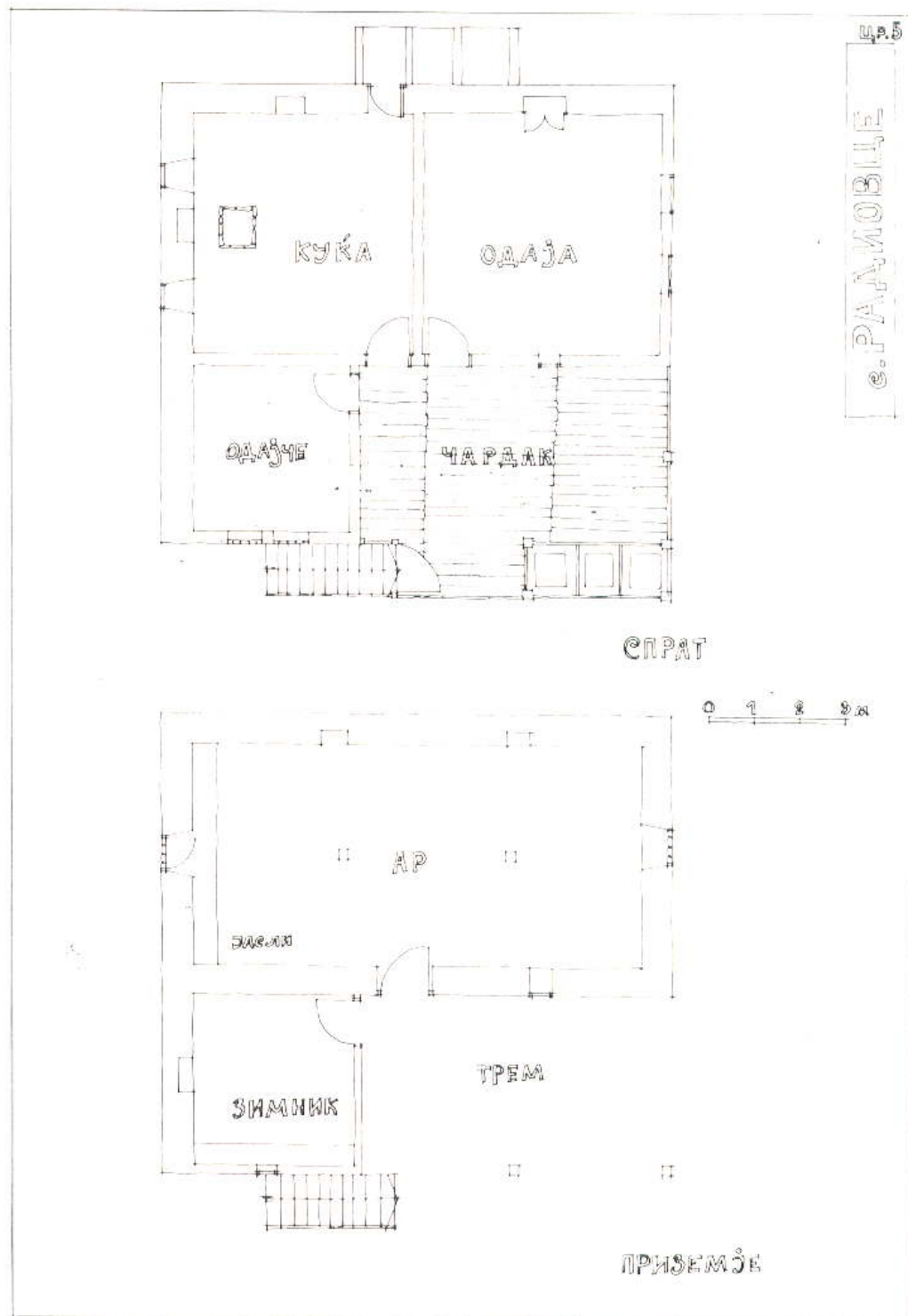
Во составот на „куќата“ се наоѓаат уште долапчиња, отворени или затворени, кои се поставени симетрично во однос на локацијата на огништето од неговите две страни, или пак во друг случај слободно вклопени во концепцијата и организацијата на „куќата“. Скоро во сите случаи таванската конструкција во оваа просторија е отворена со масивно подолжно поставените греди од покривната конструкција, преку кои чадот од огништето излегува преку баца која се наоѓа на највисоката точка на покривот.

Одаите во составот на објектите претставуваат простории со репрезентативен карактер, но со скромни декоративни и естетски детали кај ентериерните елементи, односно со геометриска едноставна профилација на вратничњата од долапите и површините на вратите.

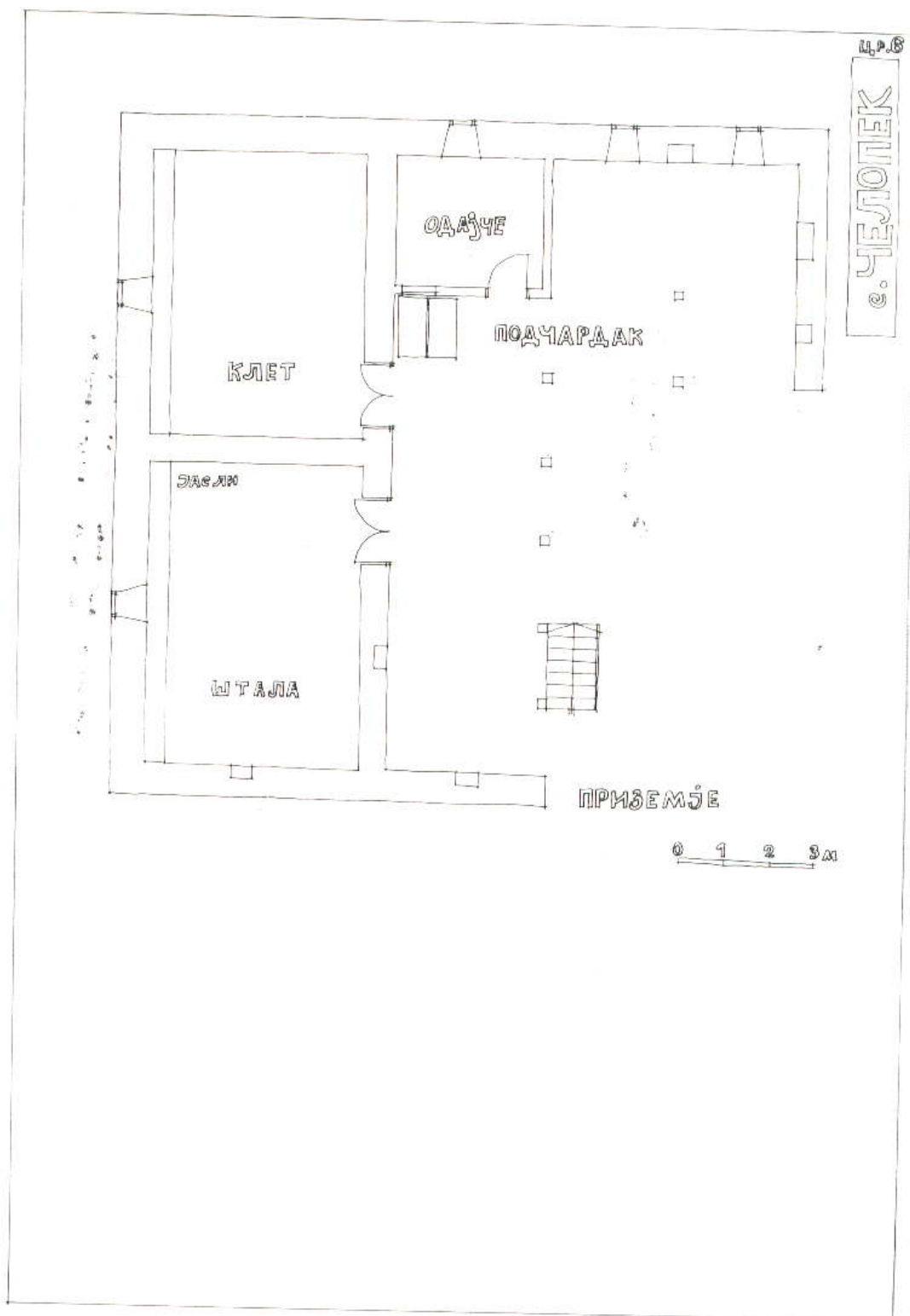
При декорацијата на ентериерните елементи се чувствува влијанието на декорацијата и изразните средства од градската средина, како резултат на

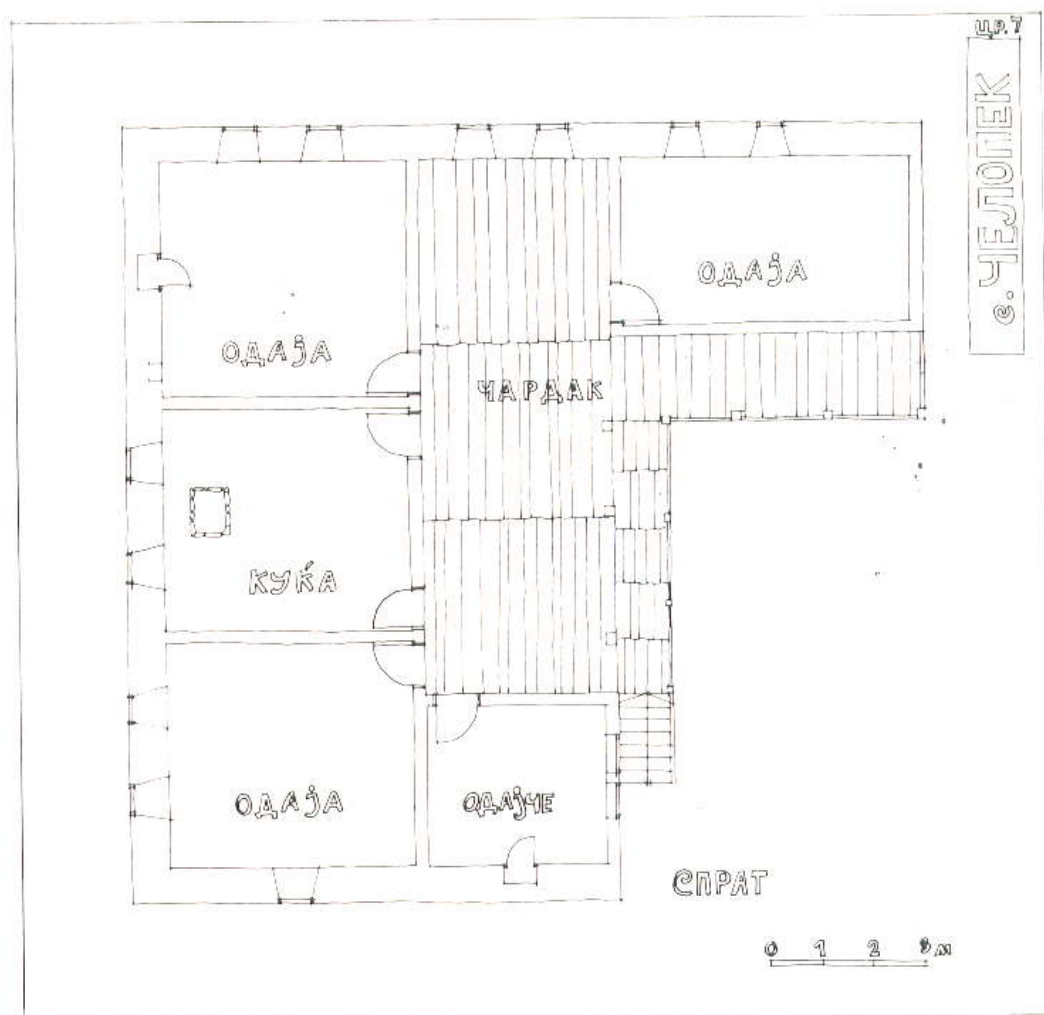
Објект со странично поставен чардак, со батерија од амбари, поставени во состав на површината на чардакот, с. Теново, Тетовско

Објект со странично поставен чардак со батерија од амбари, с. Радиовце, Тетовско.

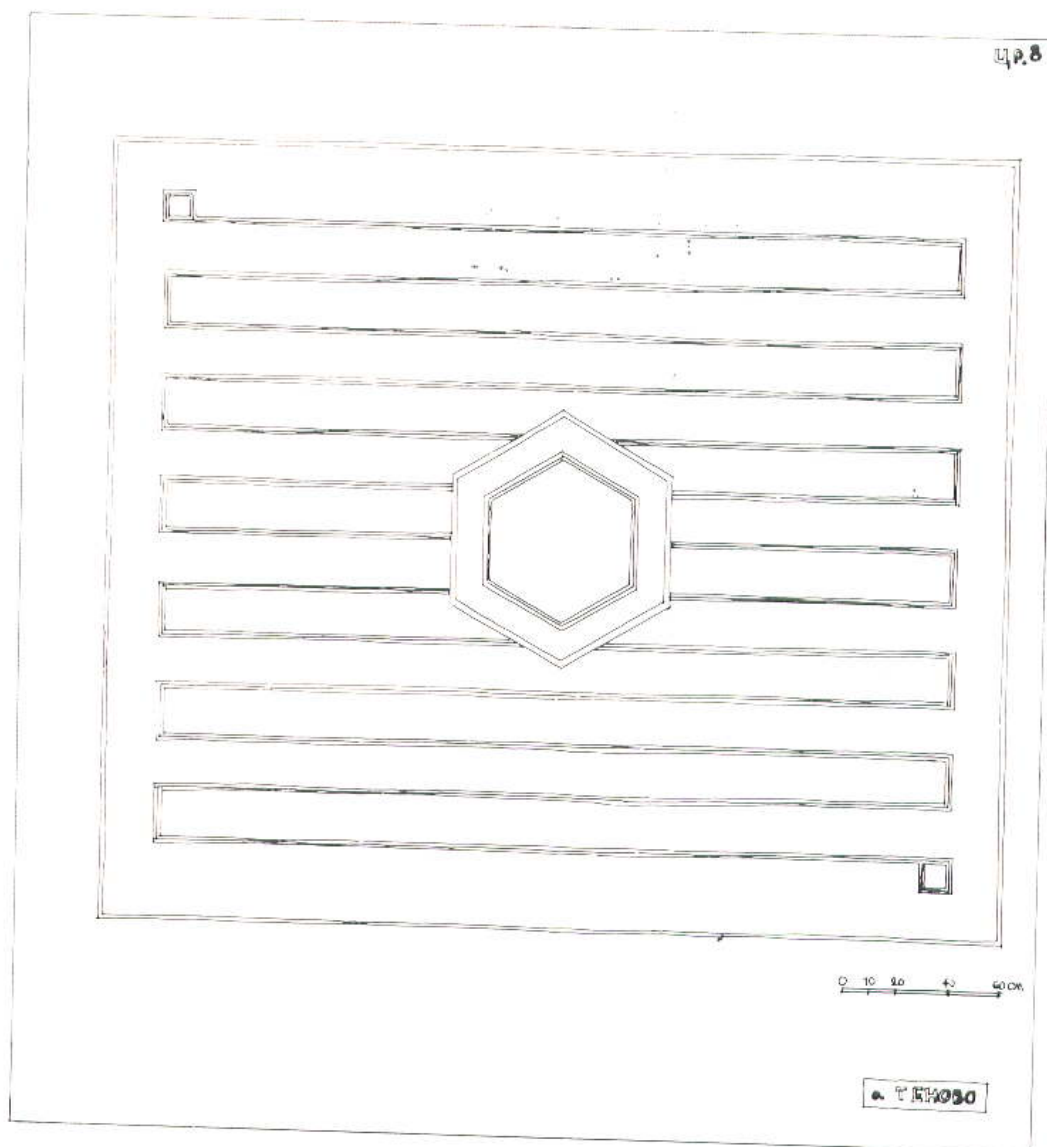
Тип на објект со неправилна форма, со голема површина на потчардакот во приземјето, с. Чelopeк, Тетовско.

Тип на објект со неправилна форма на површината на чардакот кој ги соединува во функционална целина сите простории на катот, с. Чelopeк, Тетовско.

дејноста на мајсторските тајфи кои работеле и во двете средини. Ова влијание се чувствува при употребената декоративна обработка на таванските површини кај одаите, со праволиниска профилација од дрвени летви, со издолжена правоаголна форма со што се расчленува големата таванска површина. На средината на таваницата е поставен централен мотив во вид на шестоаголна профилирана рамка на која постоела декоративна розета, во форма на стилизирано сонце. (цр. 8) Применетата декоративна обработка на таванската огледална површина претставува израз на скромни естетско-декоративни квалитети, кои во идентична форма се сретнуваат во селските куќи, а исто така и како дел од ентериерните амбиенти и на градската куќа низ цела Македонија.

Во комплетирањето на сликата на ентериерната застапеност со елементи карактеристични за ова поднебје претставува и полицата која се поста-

Декоративна обработка на таванската површина со едноставни геометриски елементи, с. Теново, Тетовско.

вува по целата должина на внатрешната линија во висина на надвратникот и патпрозорците, со едноставна линиска профилација, а во некои објекти и аголна полица со триаголна форма за поставување на икона. Вратите, исто така, претставуваат значаен елемент во комплетирањето на декоративната застапеност со правилни геометриски црти (правоаголни, триаголни и полукружни), при формирањето на профилацијата на челните површини (цртеж бр. 11, с. Теново и с. Челопек). Декорацијата на вратничкињата и долапчињата поставени околу огништето или странично на бочните ѕидови е изразена со едноставен обид за профилирање на нивниот конструктивен состав помеѓу вертикално и хоризонтално поставените конструктивни штици.

Како составен дел на ентериерот претставуваат и дрвените подвижни покуќнински елементи, дрвени столчиња, трпеза, водник (водарник или стомнарник), „пошви“ за месење на леб и сандаци за чување на алишта. Сандаците се изработени со исклучително богата декоративна геометриска и растителна декорација, изведена на челните страни од површината на позете, на надворешната површина на капакот а понекаде и на бочните страни. Декорацијата на челната површина на ковчезите е изведена со поделба на три полиња на работа, во зависност од конструкцијата на сандакот, каде што една страна е составена од три птици, со неизменично повторување на исти мотиви во хоризонтален или вертикален правец, со можност за присуство на минимална боена интервенција кај одделни елементи (цртеж бр. 9, 10 с. Челопек, с. Блаце и с. Милетино).

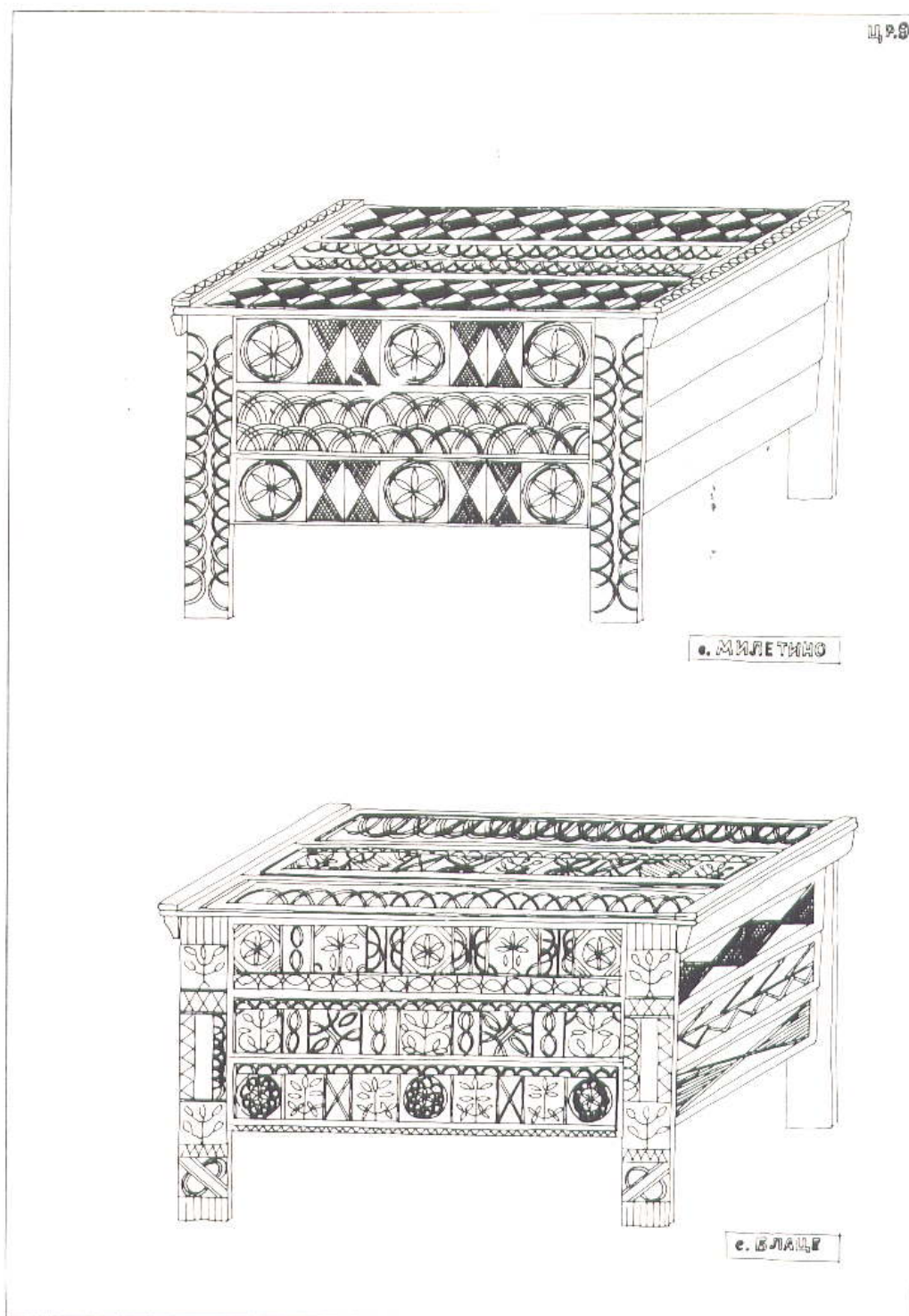
Покрај присуството на декорацијата кај елементите во ентериерот, се извршени извесни интервенции и на конструктивните елементи на фасадата на објектите, кај обработката на седлата помеѓу столбовите и хоризонталните греди, со минимална геометриска интервенција кај површината на оградата од чардакот или еркерниот испуст. Истиот ефект е постигнат и кај конструирањето на малите преградни елементи кај прозорците во приземјето („мазгалки“) и на катот, со минимална геометриска интервенција, што е применето и кај челната полукружна птица кај бацата, која е видлива на челната фасада на секој од објектите.

Декоративните елементи како на ентериерот така и на комплетирањето на фасадните платна, одиграле значајна улога во континуиращиот развој на примената на традиционалните елементи со што се одржува растежот и пегувањето на унифицираниот етнички локален белег на народот од овој етнички предел.

Една од најбитните компоненти која има пресудно значење при конципирањето на основните архитектонски елементи кај просторно волуменската структура на македонската кука претставува пејзиниот конструктивен состав. Со примената на основните градежни материјали од ова поднебје, каменот, земјата и дрвото создадена е народна архитектура која се вклопува во основните карактеристики на балканската архитектура.

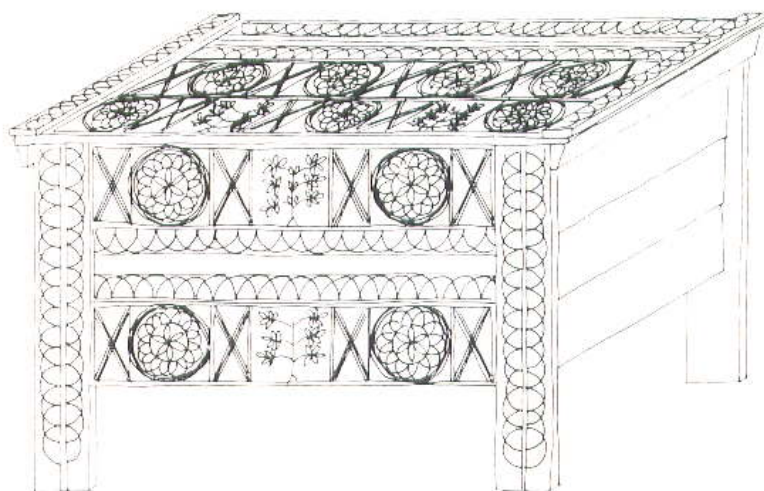
Конфигурацијата на теренот и примената на каменот создале масивно приземје со дебели сидови од 55 до 70 см, со поставени „кушаци“ на одредено растојание и мали прозорски отвори. Тремот пред помошните простории во приземјето е конструиран со поставени столбови на одредено растојание кое се повторува и на горниот кат со идентичен распоред. Масивниот камен сид е применет и кај надворешните сидови на катот, освен сидовите на предната челна фасада и преградните внатрешни сидови кои се изведени во бондручен систем.

Стопанскиот двор околу куќата е ограден со висок камен сид, во чиј состав се наоѓаат помошни објекти, амбар, кош, плевна, кочина, кокошарник, пчеларник, понекаде постои казанџиница, ајат во состав на плевната и двор. Амбарот е задолжителен елемент на секое домаќинство, поставен самостојно на камена подлога, со конструкција од дебели птици, чија внатрешност е поделена на „пресеци“, прегради во кои се складира различна зрнаста храна, додека покривањето е изведено со керамида. Амбарите се појавуваат и во друга конструктивна форма, поставени на чардакот, подигнати на одредена парапетна височина и со двојна функција, како амбар и минсофа, со поставена декоративна ограда „перце“ од профилирани птици.

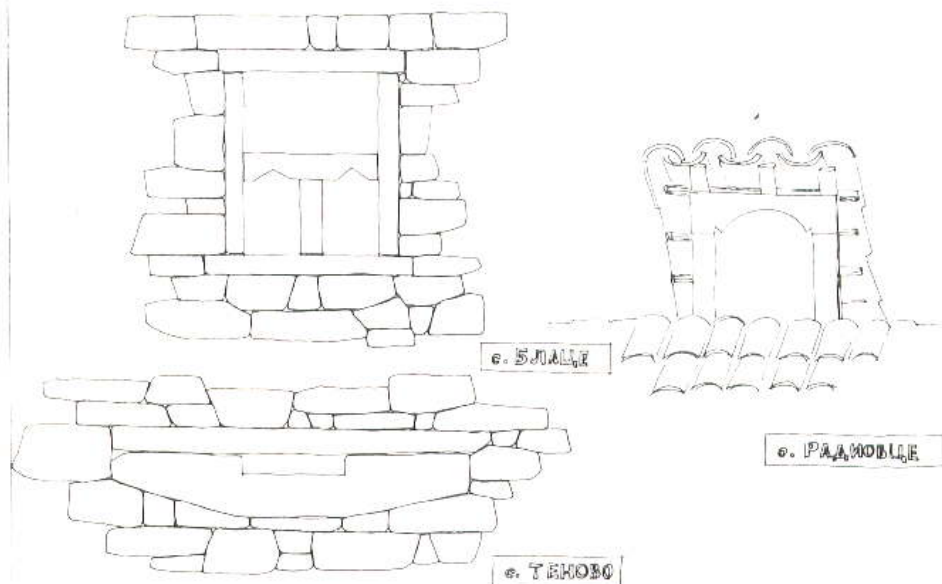

Изглед на сандаци со богата геометриска и растителна декорација, с. Милетино, Тетовско.

цр. 10

с. ЧЕЛОПЕК

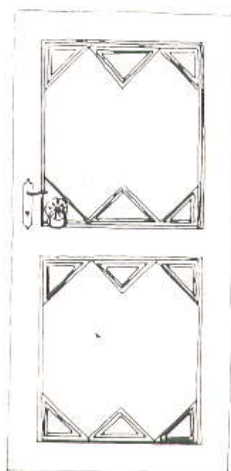
с. БЛАЦЕ

с. РАДИОВЦЕ

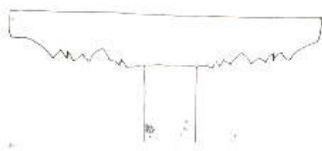
с. ТЕНОВО

Изглед на сандак с. Чelopeк, Тетовско, изглед на прозорец од приземните простории с. Теново и прозорец од катот с. Блаце, Тетовско, изглед на „баца“ с. Радиовце, Тетовско

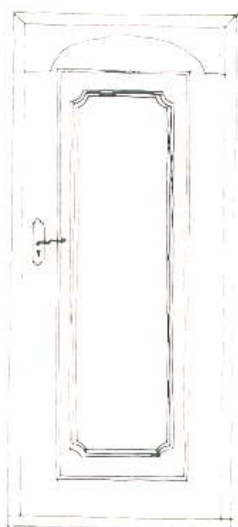
Цр. 22

с. ТЕНОВО

с. БЛАЦЕ

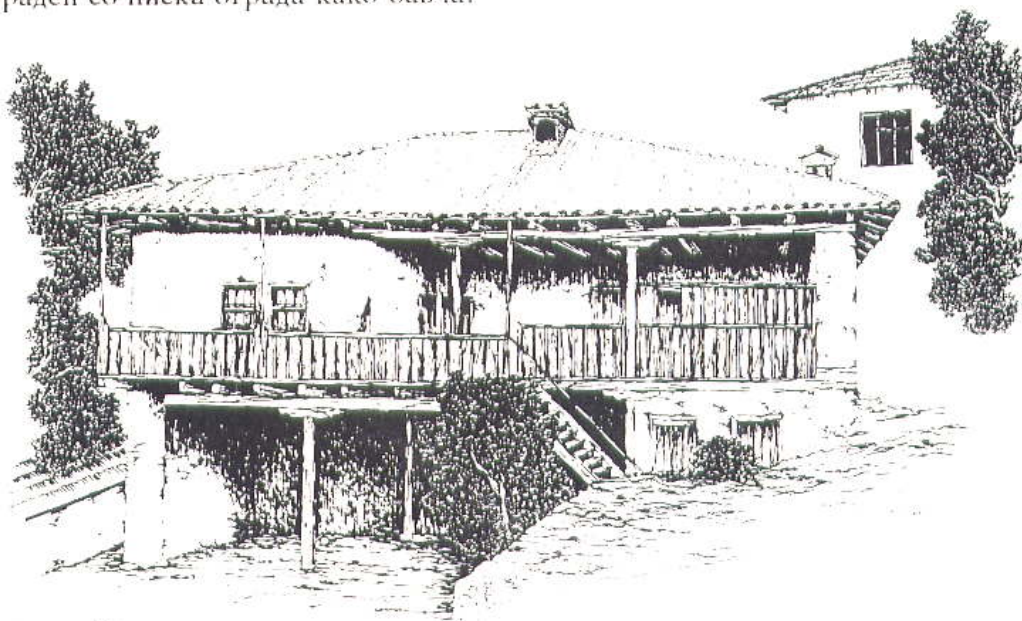
с. РАДИОВЦЕ

с. РАДИОВЦЕ

Изглед на декорирана челна површина на внатрешна врата, с. Теново и с. Челопек, Тетовско; профилирана геометриска декорација на седлата на столбовите с. Блаце, с. Радиовце, Тетовско.

Кошот претставува самостоен помошен објект поставен на подлога од камен сид, со конструкција од дрвен скелет, сидовите се исполнети со преплет или штици, а се покриени со ќерамиди. За правилно функционирање на кошевите формирани се отвори за полнење од горната страна и мали отвори за користење од долната страна од сидот во преплет. Плевната претставува издвоен објект со правоаголна основа изградена во лесна конструкција, за складирање на сточна храна, додека кај објектите со поскупо димензии, таа претставува една просторија во приземјето на објектите. Кочината за чување на свињи и кокошарникот претставуваат импровизирани градби, лоцирани или прилепени до останатите објекти од стопанскиот двор, каде што постоела пригодна локација. Местото за поставување на запрежна кола, како еден вид трем во состав на плевната, претставува коларицата или „ајатот“. Во одреден случај во составот на стопанскиот двор постои издвоено место со ниска ограда за поставување на сандаци за пчели од дрвени прачки излепени со кал, што се нарекува пчеларник или пак постои издвоен објект, едноделна просторија, во која се поставува казан за печење ракија наречена „казанџиница“. Зад куќата во составот на скоро секој стопански двор постои мал простор ограден со ниска ограда како бавча.

цр. 11

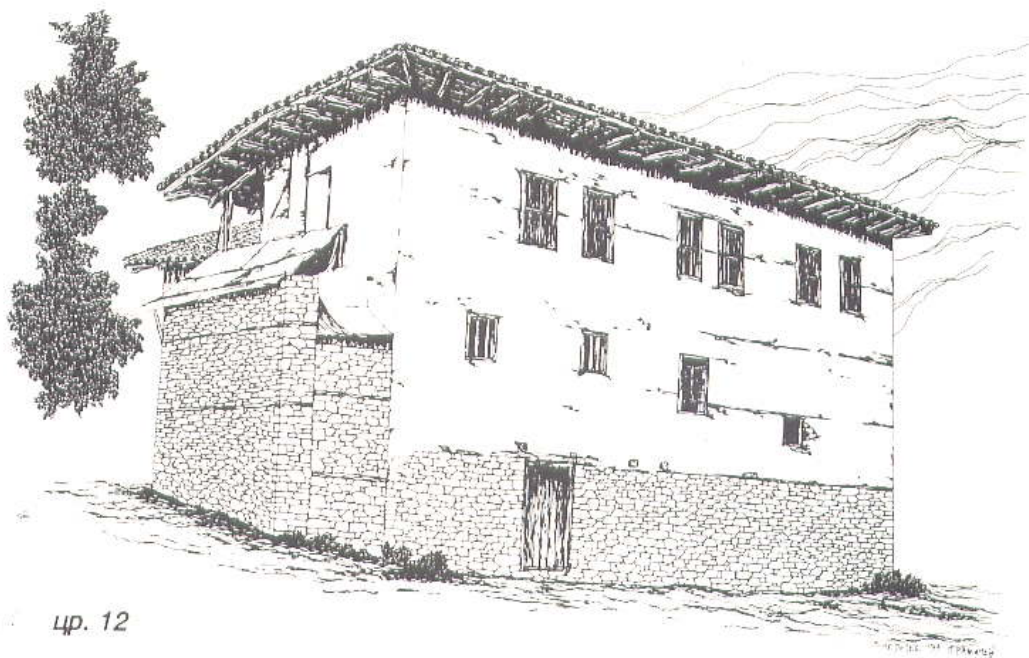
Куќа чардаклија со подолжно поставен чардак, с. Челопек - Тетово

Во категоријата на стопански објекти а како привремени објекти лоцирани во т.н. летни населби, оддалечени од селото во планинските предели претставуваат трлата, во чиј состав се наоѓа мала колиба за сточарите, како и бачилата кои се изградени во цврста градба со правоаголна основа, за складирање и преработка на млекото, лоцирани на падините на Сува Гора. Кошарите, исто така, претставуваат привремени објекти за зимско сточарење, изградени во цврста градба, со приземен дел за стока, а додека горниот дел се користи за чување на сточна храна, а лоцирани покрај изворите на вода на границите помеѓу нивите.

Изобилството од постоење на водни токови создале услови на појава на водениците и развој на воденичарството (во село Теново постоела воденица со две колца на реката Вардар).

Покрај основното занимање на населението со сточарство и земјоделство, поради зголемените потреби, се развива коларскиот занает (с. Теново), а поради забрзаниот развој на бројот на објектите во населбите, односно првобитното покривање со камени плочи подоцна се заменува со ќерамида, се појавила потреба од постоење на ќерамидница (с. Радиовце и с. Милетино).

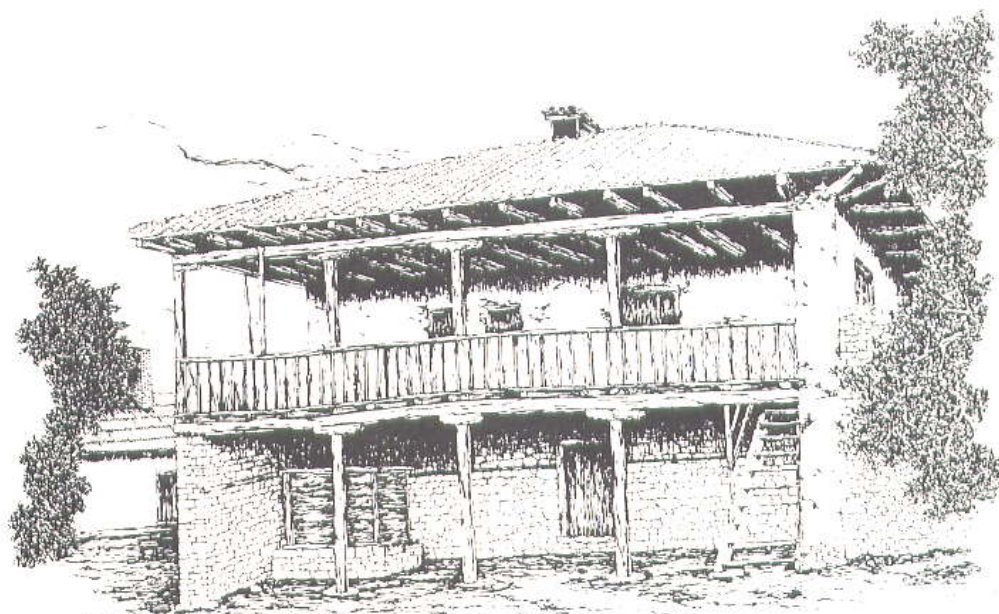
Постоењето на миграциските движења, односно зголеменото доселување на албанско муслиманско население од пределите на Албанија, кое предизвикало појава на иселување на православно население од овие краишта на исток кон Србија, Романија и Бугарија се создале услови за развој на печалбарството а со тоа и појава на нови занаети (слаткари, пекари, гостилничари, млекари и др.).

цр. 12

Перспективен изглед од надворешна страна, с. Чelopeк - Тетово

Потеклото на градителските тајфи при градбата на објектите во оваа област и покрај постоењето најмалку по еден мајстор во селските населби, ѕидар или столар (кои биле самоуки), се поврзува со Порече (во с. Теново за изработка на грубите дрводелски работи), со дебарскиот крај (Гари, Жеровница), од Паланечко, од Кичевско, а се споменува и Призренско. Една од најмаркантните градби во селото Чelopeк (цртеж бр. 5) бил изграден за една година од страна на 30 мајстори од Порече, додека при градба на куќата во с. Теново (цртеж бр. 4), плаќањето на мајсторите се извршувало во натура, односно за градба на една соба, сопственикот требало да надомести со еден шишик жито (околу 120 кг).

цр. 13

Перспективен изглед на кука „чардаклија“, с. Блаце - Тетово

Типолошки и концепциски објектите во населбите под Сува Гора, земајќи ги предвид општествениот и економскиот фактор на периодот во кој се настанати односно XIX век, се вклопуваат во градителските текови на поодделните средини од целиот Балкан па и пошироко.

При компаративна анализа на архитектонската форма аналогича може да се бара почнувајќи од типолошката определба на кука „чардаклија“ во две нивоа со отворено приземје – трем или пак со затворено приземје, што е карактеристично за селската кука и во Скопско, Кумановско, Светишникоско, Тетовско, Преспанско, Штипско, а може да се каже дека се истоветни примерите од источниот регион на Бугарија (односно пиринскиот⁷⁾ и пловдивскиот крај⁸⁾), јужниот дел од Србија (призренската област⁹⁾ и Косово), што говори за големата распространетост на нејзиниот облик, вклучувајќи ја веројатноста за постоење на меѓусебни влијанија. Идентичноста на формата во споменатите балкански региони е присутна и при обработката на оградната површина на чардакот, при декорацијата на седлата од столбовите, каде што е применета геометриска декорација со одредена пропорционална застапеност. Меѓусебната поврзаност кај објектите од различни средини се потврдува не само во истоветноста на содржината на основата, туку и во ентериерната обработка на просторите, како што се: таванската површина, покуќинските предмети, вградената опрема од долапи, камарици, полици, обра-

7). Пирински крај – Българска Академија на науките, София, 1980 г.

8). Пловдивски крај – Българска Академија на науките, София, 1986 г.; Пеев Д.Х. – Пловдивската кука през епохата на възраждането, София, 1960 г.

9). Којик Бранислав – Сеоска архитектура и туризам, Граѓевинска книга, Београд 1973 г.; Петровиќ Г. – Стара варошка бугарска кука и неј однос према старој куки у Србији и Македонији (зборник арх. фак. у Београду св. 1) Београд 1960 г.

ботката на вратите и прозорците и др. Повторувањето на декоративните елементи на фасадната обработка се должи на примената на идентичен конструктивен систем, логично применет во зависност од климатските и економските услови на нивното создавање.

Не треба да се занемари и податокот за активноста на мајсторските тајфи кои во доменот на својата работа, преку менување на средината на работење, посејќи ги влијанијата и искуствата во градителските вештини и примената на стилизираната декорација ја формирале типолошки препознатливата „чардаклија“, распространета во рамничарските и подпланинските населби на територијата на Балканот.

Модифицираниот облик на куќата од овој крај ги задржала сите естетско обликовни вредности формирани во времето на нејзиниот интензивен развој, а во состав на традиционалните континуирани елементи на локалниот начин и култура на живеење.

Petar Namicev

THE VILLAGE HOUSE IN THE AREA OF SUVA GORA NEAR TETOVO

Summary

Both the Upper Vardar two-storied houses, and the variants in which it appears in the territory of the Upper Vardar Basin in Tetovo Ravine, are as types of structures characteristic for the central part of the Balkans.

In the two-storied house from the Tetovo ravine, the plan of the ground floor includes „pondila“, i.e., „ar“, tiled doorway, „pod ar“ i.e., subporch, and „klet“, whereas in the upper storey, the position of the porch is a dominating one, functioning as main communication with the other rooms: the „house“, „odajce“, etc.

The typological determination of the structures depends largely on the position of the porch in the central area, which becomes the central room in regard to the layout and functionality of the base of the structure. Depending on its dimensions, the porch can be laid either along the front side of the house or laterally, on the left or on the right side of the house in different variants. A specific type of structures, which appears almost everywhere in Macedonia, is the type of a double structure, i.e., the brothers' house. It is distinctive because of its obvious separation and differentiation in more than one unit and doubling or multiplying of the rooms and their layout.

By comparative analysis of architectural form, we can find associations in the typological identification of the two-storied „chardaklija“ (house with a porch), with a tiled or enclosed doorway on the ground floor, which is distinctive for the village house in the areas around Skopje, Kumanovo, Sveti Nikole, Tetovo, Štip and in the Prespa Region. About the same examples can be found in the east region of Bulgaria (the Pirin and Plovdiv areas), the south part of Serbia (the Prizren Region), which points to the wide spread of its form, including the possibility of

mutual influences among them. The identical forms in the aforesaid Balkan regions can also be noticed in the elaboration of the banister of the porch, i.e., in the decoration of the base of the columns, where geometrical ornamentation has been employed, with sticking to certain proportions.

The close associations of structures from different areas are confirmed not only by the identical contents of the base, but also in the interior lay-out of the premises, such as the attic, household objects, the built-in wardrobes, cupboards and shelves, elaboration of the doors and windows, etc. Employing the same decorative elements is due to the identical construction framework, which is normally used depending on the climate and economic circumstances prevailing in the time of their creation.

The activities of the master's „tajfas“ (groups) played a significant role in creation of typologically distinctive „chardaklija“ (house with a porch), widely spread in the lowlands and submountainous settlements in the Balkans. As they often changed their working environment, they exerted various influences and employed their experience in the constructive skills and application of stylized decoration.

The modified form of the house in this area have retained all the aesthetic virtues arising in the time of its intense development, in the frames of the traditional continual elements of the local culture of living.